

Prof. ThDr. Július Filo, Dr.h.c.
Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, Bartókova 8, 811 02 Bratislava,
+421 2 67288 267, e-mail: filo@fevth.uniba.sk
Home: Pezinská 32, 90021 Svätý Jur, +421 2 44971338; +421 905 442 036

Oponentský posudok

Dizertačnej práce:

Mgr. Sylvie Stretti:

SMRT BLÍZKÉHO ČLOVĚKA V KONTEXTU SPIRITUALITY

Cieľ práce:

Cieľ dizertačnej práce predstavuje autorka základnou výskumnou otázkou: „Jak lidé, kterým někdo blízký zemřel, popisují změny spirituality v kontextu krize vyvolané touto ztrátou.“ Z tejto otázky je zrejmé, že autorka chce vychádzať predovšetkým z toho, ako vybratí ľudia, ktorí zažili smrť blízkeho človeka popisujú zmeny, ktoré sa udiali v ich spiritualite. Autorka tvrdí, že jej nejde primárne o vytvorenie „ucelenej teórie, ktorá by popisovala dynamiku procesu. Zaujíma sa o to, ako títo traja ľudia „určujú kľúčové body príbehu, ktoré vnímanie spirituality a jej uchopenie ovplyvnili.“ Pri takto stanovenom ciele práce, ktorá je založená na skúsenosti veľmi malého počtu, teda troch osôb, je na mieste otázka platnosti poznatkov a využitia skúseností, ktoré práca prezentuje pre širší kontext v akademickej, či praktickej oblasti.

Autorka sa domnieva, (ako uvádza na s. 62), že od 90. rokov pribúdajú kontexty, kde spiritualita hrá dôležitú úlohu. Myslí napr. na zvládnutie mimoriadnych udalostí v spoločnosti, pri živelných a iných pohromách. V týchto prípadoch autorka vyjadruje nádej, že „bude tato práce **přínosem nejen pro akademickou obec, ale také pro organizace působící v praxi**, které se setkávají a pracují s lidmi, kteří zažily ztrátu blízké osoby.“

Metóda práce a posúdenie formálnych kritérií dizertácie:

Autorka predstavuje podrobne a prehľadne metódu svojho výskumu v II. časti práce (od s. 60) vo viacerých rovinách až po spôsob výberu respondentov a spôsob vedenia rozhovoru.

Autorka chce pre dosiahnutie svojho cieľa využiť „kvalitatívny výskum“ aplikovaný na tri vybraté osoby. Autorka chce zároveň uplatniť naratívny pohľad na predstavovaný príbeh. Zároveň spracovanie tohto príbehu podľa stanoviska na s. 65 bude predstavovať spoločný výsledok: particpanta, výskumníka a čitateľa. Autorka vychádza z poznania, že podstatou naratívneho výskumu je subjektivismus, pluralizmus a relativizmus. „Proto je nutné mít přesně stanoven výzkumný postup a zvolit přesnou výzkumnou metodu, v mém případě narativní interview.“

Vnucuje sa otázka: ako pri základnom subjektivizme, pluralizme a relativizme naratívneho výskumu, dospeje autorka ku zisteniam, ktoré by boli aplikovateľné v akademickej oblasti a v praxi organizácií, ktoré pôsobia v službe človeka v kríze? Nakoľko autorke nejde v jej práci prioritne o vytvorenie ucelenej teórie, ktorá by popisovala dynamiku procesu (väčšinou sa práve toto stáva výskumnou úlohou), akademický a praktický prínos práce má byť zrejme predovšetkým vytvorenie a aplikácia metódy naratívneho interview v prípadoch troch krízových situácií.

Autorka si kladie otázku validity svojho výskumu. Hoci vychádza z konštatovania Čermáka, že klasický pojem validity je potrebné pri naratívnom výskume nahradiť pojmami, dôveryhodnosť... (s. 66). Predsa autorka tvrdí, že „Jako v každé výzkumné práci i v případě narativního interview je potřeba popsání validity, kdy jedním ze základů je kritérium teoretické nasycenosti.“ Toto kritérium však, tak sa mi to javí, nevysvetľuje.

Pre posúdenie spôsobu, ktorým sa autorka usiluje dosiahnuť svoj cieľ, je na prvom mieste dôležité pochopiť, ako autorka chápe kľúčové veličiny, s ktorými pracuje. Tieto vychádzajú z názvu práce.

Nakoľko je táto dizertačná práca podávaná v kontexte teológie, resp. husitskej teológie, prvá otázka znie, ako autorka chápe spiritualitu. Autorka vytvára koncept spirituality v druhej kapitole. Autorka súhrnne konštatuje na s 62: „Spiritualita je subjektívne vnímaná, môže vychádzať z hlbokého prožitku, utrpení (napríklad smrti blízkeho človeka) alebo tlaku, díky nimž si uvědomí, že je duchovní bytostí se spirituálními potřebami a má potenciál růstu. Takto definovaná spiritualita může změny popisu spirituality pozorovat na třech rovinách – svobodě, vztahu, emocích, které jsou v kontextu rozvoje spirituality možným měřítkem.“ Zarážajúco pôsobí záver výpovede o tom, že sa tu jedná o tri možné merítka. Nakoľko sa jedná podľa slov autorky o tri roviny, na ktorých autorka navrhuje skúmať spiritualitu, nemôže sa zároveň pri týchto troch rovinách jednáť o možné merítka. Merítka čoho? Posudzovacím kritériom, skôr môže byť „potenciál rastu“ v sledovaných troch oblastiach, ktorý autorka spomína.

Autorka sa rozhodla pre subjektívne, teda individuálne chápanie spiritualitu. Túto skúma v oblasti: slobody, vzťahu a emócie. Pri tom autorka predpokladá „potenciál rastu“ (s 62) osobnosti v naznačených troch rovinách. Toto rozhodnutie, tak sa zdá, predstavuje rozhodujúce špecifikum prístupu autorky k skúmaniu spirituality troch predstavených osôb postihnutých stratou blízkeho človeka.

Má takto chápaná spiritualita teologický charakter? Alebo sa tu autorka vedome, či nevedome pohybuje v oblasti „civilného náboženstva“ alebo „humanistického“ prístupu, ktorý nepotrebuje predstavu o Bohu ani vo všeobecnom náboženskom a ani zjavenom zmysle, ako je tomu v kresťanstve?

Posúdenie formálnych kritérií

Autorka sa opiera o cca 80 knižných titulov odbornej literatúry, čo by sa dalo pokladať za dostatočné množstvo a ďalšie internetové zdroje. Aj keď nepoznám presne kritériá pre písanie záverečných prác (napr. minimálny rozsah, spôsob citovania...) na Univerzite Karlovej v Prahe, predpokladám, že práca pod vedením školiteľa Doc. Vogla formálne spĺňa kritériá pre dizertačné práce na UK v Prahe. Zaráža ma, že práca neobsahuje abstrakt v začiatku práce, (prípade vyznačenie kľúčových výrazov), ktorý je bežným znakom vedeckej štúdie, v ktorom by bola zhrnutá základná informácia o ciele, aplikovaných metódach a dosiahnutých výsledkoch.

Rozpracovanie jednotlivých častí:

Práca má logickú štruktúru. Poradie a názvy jednotlivých častí sledujú dosiahnutie stanoveného cieľa.

Prvá časť pojednáva o smrti ako strate. V nej okrem iného predstavuje dobre známe výsledky výskumu Elisabeth Kueble Rossovej. Predstavuje štádiá, ktorými prechádza pacient pred smrťou. Autorka tvrdí, že štádiá, ktorými prechádza pacient sú spoločné aj pre ich rodiny. V práci E. Kueble Ross-ovej určite stojí v centre pozornosti samotný pacient. Preto tiež nemecký preklad knihy dostal názov: Interviews mit Sterbenden. Majú tieto fázy prípravy smrteľne chorého pacienta na smrť zmysel pre proces trúčlenia blízkej osoby po smrti blízkej osoby? O toto predsa autorke ide. Autorka by to mohla lepšie vysvetliť pri obhajobe.

Pri stati o spiritualite považuje autorka ako podstatné pre konečné definovanie spirituality „uvědomění si, v jakých oblastech se definuje spiritualita mimo teologii“(s.28). Autorka týmto chce vytvoriť špecifikum svojho prístupu a z tohto dôvodu sa tiež venuje pojmovej a medziodborovej analýze. Z takejto analýzy má vyplynúť pochopenie spirituality a spirituálnych potrieb. Autorka nakoniec po stručnom prehľade o niektorých pohľadoch na

spiritualitu a jej obsah konštatuje, že zmyslom tejto práce je „poukázať na propojení hlbokého krízového prožitku, jakým je smrť blízkeho človeka, a osobní spirituality“.

Pri hľadaní najdôležitejších úrovní, na ktorých sa spiritualite prežíva a prejavuje, autorka nakoniec na základe podnetov z odbornej literatúry rozhoduje, že sa bude venovať spiritualite vo väzbe na slobodu vzťah a emócie. Autorka predstavuje časti výskumu, ktorý uskutočnila spolu s kolegom v roku 2014 v spolupráci s nemocničnými kaplánmi. Tieto výsledky vzhľadom na nízku návratnosť hárkov nepokladala v tom čase za úspešný a údaje za publikovateľné (s. 37 Prečo to teraz robí?). Autorka využíva niektoré výsledky pre svoj výskum v dizertačnej práci. Konštatuje: „Z výskumu v nemocniciach vyplýva, že pre pacientov „nejčastejši vnímanou potrebou, z hľadiska nejvyšší intenzity potrebnosti, jsou právě potřeby, které se týkají vztahovosti, emocí (a v menší míře také zachování svobody)“ (s. 41). Autorka takto dokazuje na základe výsledkov výskumu, na ktorom sa podieľala, že jej koncept spirituality má prednostne vzťah k týmto trom rovinám (vzťah, emócie a sloboda).

V tretej kapitole sa autorka venuje súvzťažnosti dvoch dvojíc pojmov: „kríza a rozvoj“, ktoré súvisia s dvojicou „strata a spiritualita“. Autorka na tomto mieste vytvára odborný rámec existujúcou odbornou diskusiou k témam, predsa v strede analýzy sa objavuje jej vlastný prínos k skúmaným témam v tabuľkách, ktoré sa týkajú troch rovín, v ktorých skúma tému spirituality.

Rozhodujúcu časť práce nakoniec predstavuje Výskum (II.5) Autorka podrobne predstavuje a analyzuje zmeny v spiritualite Hany, Davida a Marie. Prvá analýza (Hana) je najdlhšia a najpodrobnejšia. V nej sa tiež objavuje prepojenie témy spirituality na vieru a cirkev. Podobne tiež v prípade Márie. Vo všetkých troch prípadoch postupuje konzekventne podľa zvolenej metodiky. Analýza pôsobí inšpirujúce pre možného akademického a praktického skúmateľa.

Sumarizácia vychádzajúca z troch prípadových štúdií predstavených naratívnym pohľadom, respektíve jeho komponentmi (s. 111. – 114) je akýmsi súhrnom. Pri jednotlivých rovinách: sloboda, vzťah, emócie autorka nevyhodnocuje „potenciál rastu“. Jednotlivé štúdie k trom osobám však predsa obsahujú prvky naznačujúce proces kvalitatívneho rastu spirituality. Autorka by v prípade snahy o dopracovanie svojej dizertácie, mohla tejto tendencii venovať pozornosť. Autorka v záverečnej stati „diskusia“ túto skutočnosť predsa sama naznačuje: „K tomuto souhrnu využívám dělení na svobodu, vztahy a nemoce, jako tři oblasti, ve kterých je patrný vývoj spirituality.“ (s. 115)

Škoda, že tento pozorovateľný vývoj spirituality bližšie autorka v závere práce necharakterizuje a nehodnotí. Mohlo to znamenať ďalšie prehĺbenie výskumu, ktorý autorka urobila.

Objavnosť výsledkov:

Hoci sa autorky bráni generalizovaniu pri posudzovaní skúmaných fenoménov, je nesporné, že nakoniec vypracovala a predstavila viaceré odborné pohľady na komplexy súvisiacich veličín. Posudzovanie spirituality vo vzťahu k trom rovinám (vzťahy, emócie a sloboda) predstavujú vlastné obsahové špecifikum práce. Vytvorenie a aplikovanie „naratívneho interview“ so štruktúrou, ktorú si autorka zvolila a uplatnila ju, zrejme predstavuje ďalšie odborné špecifikum práce

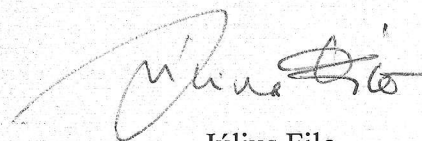
Otázky:

- Je podľa autorky spiritualita, s ktorou v práci narába, teologickou veličinou a ak áno v akom zmysle?
- Charakterizujte, prosím, v stručnosti to, čo označujete v svojej práci ako „přesnou výzkumnou metodu, v mém případě narativní interview“ (s. 65)

- Môže autorka vyhodnotiť spôsob, akým aplikovala svoju metódu naratívneho interview za pomoci kritéria „teoretickej nasýtenosti“(s.67)?
- Aký potenciál rastu objavila autorka v troch sledovaných oblastiach (sloboda vzťah, emócie) u troch respondentov? Prečo túto skutočnosť nevyhodnocuje?

Záver:

Aj keď som vyslovil viaceré kritické otázky pokiaľ ide o obsah, metodiku a dosiahnuté výsledky práce, odporúčam, aby bola práca prijatá za základ obhajoby. V prípade, že autorka úspešne obháji prácu, navrhujem aby jej bol udelený titul PhD.

Július Filo